

Werkblad Creatieve werkvormen voor het in kaart brengen van steunfiguren als beschermjas

bij paragraaf 7.7.4

Inleiding

Dit werkblad omvat een aantal creatieve werkvormen waarmee je in dialoog met anderen (cliënt, studiegenoot, collega en/of familielid) in kaart kunt brengen welke steunfiguren als beschermjas kunnen dienen na een bepaalde levensfaseovergang, zoals een ingrijpende verlieservaring of migratie.

De creatieve werkvormen waar het hierom gaat zijn:

- Support Circles tekenen;
- de ander creatief bevragen aan de hand van deze Circles met behulp van feedback en feedforward;
- het verbeelden van en vertellen over gewenste steunfiguren en acties als beschermjas.

In paragraaf 7.7.4 worden verschillende manieren en instrumenten beschreven om in dialoog met cliënten beschermjassen te exploreren. Het samen tekenen en bespreken van een genogram en een levenslijn zijn de binnen het werkmodel Beschermjassen de meest gebruikte creatieve werkvormen, zoals je ook in de werkbladen voor het transcultureel systemisch interview bij leeractiviteit 6.8 kunt lezen.

Wat binnen het werkmodel Beschermjassen (Tjin A Djie & Zwaan, 2016; Rhmaty, 2011) minder vaak gebruikt wordt, maar zeker zo onthullend én aanvullend kan zijn, is het werken met ecogrammen, die binnen het kader van Beschermjassen Support Circles worden genoemd (Van Erp, Van Biene & Heessels, 2013).

Support Circles kunnen zeer behulpzaam zijn voor professionals om het netwerk van relaties van migranten en vluchtelingen in kaart te brengen. Daarnaast kunnen ze gebruikt worden bij ieder ander persoon voor het exploreren en faciliteren van Beschermjassen voor en na een bijzondere levensfaseovergang (zie paragraaf 4.6, 6.7 en 7.7 in *Met nieuwe ogen*).

Met behulp van Support Circles kunnen zowel ervaringen in het verleden als heden besproken worden, van verlies tot verrijking, evenals rituelen en gewoonten die voor de cliënt van betekenis zijn.

Het creatief verbeelden van Support Circles kan op zich al het effect van een beschermjas hebben, omdat de centrale persoon (cliënt, medestudent, collega et cetera) via de tekening letterlijk omhuld wordt door familieleden en andere steunfiguren.

Je hebt pen en papier nodig en je stelt de ander in staat om andere personen uit te nodigen bij het gesprek aanwezig te zijn. Indien dit betrekken van andere personen niet mogelijk of gewenst is, kun je naar voorkeur gebruik maken van foto's of andere visuals (Zadoks & Den Bode, 2007), die symbool (kunnen) staan voor bepaalde steunfiguren.

In de beroepspraktijk van het sociaal werk kunnen de Support Circles getekend worden tijdens het eerste contact met de cliënt of in een latere ontmoeting. Ze kunnen op elke willekeurige locatie worden uitgewerkt, bij een cliënt thuis, op het kantoor van een wijkteam of elders. Belangrijke uitgangspunten zijn dat de toekomst altijd afgeleid is van het verleden en de systemen waar de cliënt deel van uitmaakt(e) (zie paragraaf 7.7.5 in *Met nieuwe ogen*).

Bij het laten vertellen over de Support Circles maak je gebruik van feedback en feedforward.

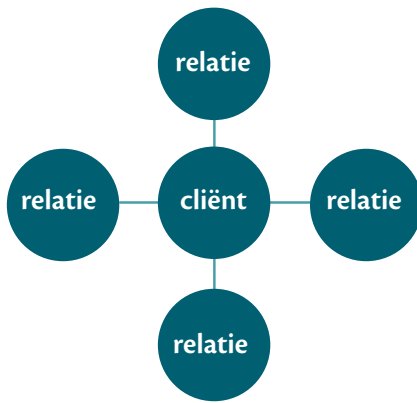
Feedback betekent terugblikken en feedforward vooruitblikken. Feedback en feedforward zijn beide nodig. Bij feedforward gaat het om toekomst, hoop, verwachtingen, perspectief, wensen en behoeften. Feedforward creëert ruimte om te anticiperen op de toekomst. Feedback is nodig om terug te kijken, aangezien het verleden niet uitgewist kan worden. Om die reden vragen feedback en feedforward met betrekking tot Support Circles samen een hoge kwaliteit van communiceren van de professional, waarbij die mensen – letterlijk of figuurlijk – betrokken worden die de cliënt naar zijn wens kunnen Beschermjassen.

Doelen

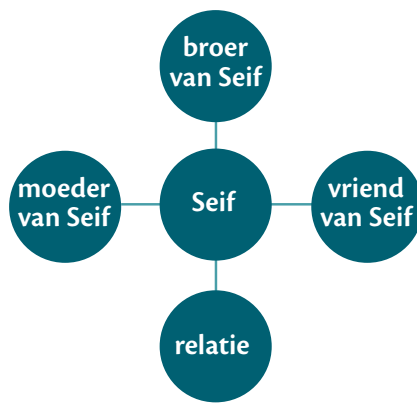
- Je bent in staat om de Support Circles creatief toe te passen met cliënten in kwetsbare situaties of levensfaseovergangen zoals migratie of vlucht.
- Je kunt naar aanleiding van de Support Circles op een uitnodigende manier doorvragen met behulp van feedback en feedforward.
- Je kunt een inschatting maken van de kracht en kwetsbaarheid van de sociale relaties van de cliënt.
- Je kunt verbinden en versterkend werken door het laten ervaren van steunende relaties.
- Je coacht de cliënt via de Support Circles in het formuleren van concrete acties, waarbij eigen krachtbronnen/beschermjassen uit het familiesysteem centraal staan.

Instructie

Om de betreffende werkvormen op een veilige en creatieve manier toe te kunnen passen tijdens gesprekken met cliënten in kwetsbare situaties, is het aan te raden dat je hier eerst via ervaringsleren een aantal keren mee experimenteert, zowel in de rol van vragenstellende professional als in de rol van cliënt. Je vraagt hiertoe iemand uit je directe omgeving die hier baat bij zou kunnen hebben en/of je oefent met een medestudent, familielid of collega. Dit doe je aan de hand van de vijf stappen die hieronder beschreven worden na een korte toelichting over het basismodel en de manier van vragen stellen.

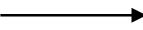
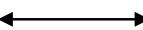
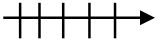
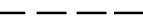

Figuur 1 Basismodel Support Circles
(Van Erp, Van Biene & Heessels, 2013, p. 75)

Figuur 2 Voorbeeld van Feedforward Circle
(Van Erp, Van Biene & Heessels, 2013, p. 75)

Om nadruk te leggen op de soort relaties en de mate waarin er sprake was van ondersteunend contact kunnen verschillende pijlen worden gebruikt. Ook kun je onderscheid maken tussen man en vrouw (vierkanten en rondjes). Het gesprek over de sterk ondersteunende relatie (dikke pijl) staat steeds centraal. Als er bijvoorbeeld sprake is van een gespannen relatie of las het gaat om iemand die je pas recent hebt leren kennen, levert dit bepaalde gesprekstof op. De ondersteuner is in de gelegenheid door te vragen.

	Man
	Vrouw
	Sterk ondersteunend
	Zwak ondersteunend
	Wederzijds ondersteunend
	Stressvolle relatie
	Neutrale relatie

Figuur 3 Soorten steun in de Support Circles

Vragen en doorvragen

Het stellen van dialogische vragen kan gaan over verschillende levensdomeinen (Schalock, 1996):

- Emotionele ondersteuning: aandacht, liefde, betrokkenheid, medeleven;
- Cognitieve ondersteuning: informatie, advies en feedback;

- Waardering en bevestiging;
- Normatieve ondersteuning: normen, waarden, gedragsadviezen;
- Sociaal contact: informele en formele netwerk, relaties;
- Inclusie: het gevoel ergens bij te horen, participeren;
- Praktische ondersteuning: administratie, zorg, reparatie;
- Materiële ondersteuning: geld, onderdak, goederen.

Stap 1 Introductie Support Circles

- Je legt het idee uit: het maken van de Support Circles en wat het voor de cliënt kan opleveren in relatie tot het ontdekken van beschermjassen in moeilijke levensfasen of stressvolle situaties.
- Je legt uit dat er een tekening wordt gemaakt.
- Je vraagt expliciet of de cliënt inzicht wil hebben in de relaties van voor en na de bijzondere levensgebeurtenis of levensfaseovergang zoals migratie.
- Je vraagt op welke bijzondere faseovergang de cliënt zich wil richten.
- Je geeft aan dat het eigenaarschap van de Support Circles ligt bij de cliënt.

Stap 2 Support Circle Feedback

- Je vraagt de cliënt de relaties in kaart te brengen.
- Je stelt inviterende vragen: die uitnodigen om verhalen te vertellen over verkregen ondersteuning op verschillende levensgebieden vóór de levensfaseovergang zoals een migratie of verhuizing.
- Je vraagt naar de typen relaties en laat deze met een symbolisch teken in de circle aangeven: vriendschappelijk, ondersteunend, gezellig, gespannen, neutraal, voegt niets toe, et cetera.
- Je bent alert op de grenzen van de cliënt: de cliënt bepaalt zelf wat hij of zij wil vertellen.
- Korte nabespreking en open vragen stellen: wat valt u/jou op?

Stap 3 Support Circle Feedforward

- Na het uitwisselen van wat opvalt, stap je over naar de Support Circle Feedforward: het heden en vooruitkijkend naar de toekomst.
- Je vraagt de cliënt de relaties in het hier en nu in kaart te brengen.
- Je stelt inviterende vragen om te vertellen over het aan- en/of afwezig zijn van gewenste ondersteunende relaties en andere beschermjassen.
- Je vraagt naar de typen relaties: ondersteunend, gespannen, neutraal, voegt niets toe, et cetera.
- Je bent alert op grenzen van de cliënt: de cliënt bepaalt zelf wat hij of zij wil vertellen.
- Korte nabespreking en open vragen stellen: wat valt u/jou op?

Stap 4 Nabespreking en dialoog over beide Support Circles

- Wat valt op als het gaat om het verschil tussen relaties/beschermjassen voor en na de bijzondere faseovergang, bijvoorbeeld migratie?
- Wie hebt u/hebt jij nu het liefst om u/je heen?

- Waarover bent u/jij tevreden? (zelferkenning)
- Wat vraagt extra aandacht?
- Waar zitten de leemten? Of valkuilen? Wat mist u/jij?
- Wat komt nooit meer terug? (realiteitsbesef)
- Wat hebt u/jij nodig?
- Wie of wat kan u/jou daarbij helpen? (eigen krachtbronnen en mogelijke beschermjassen)

Stap 5 Creatieve verbeelding steunfiguren als beschermjas

- Nodig de cliënt uit om op een creatieve manier de belangrijkste steunfiguren en beschermjassen te verbeelden waarmee hij/zij zichzelf in huidige kwetsbare situatie of in toekomstige stressvolle situaties kan laten ondersteunen. Opdrachten die je kunt geven en vragen die je kunt stellen, zijn:
- Kies een foto uit voor de belangrijkste steunfiguren uit het verleden. Op welke manier kunnen deze personen jou in jouw verbeelding op de gewenste momenten ondersteunen/beschermjassen?
- Op welke manier kunnen jijzelf of anderen jou dan geven wat deze personen jou vroeger gaven?
- Zoek een symbolisch voorwerp voor het ritueel of de gewoonte die in het verleden voor jou een belangrijke beschermjas was. Hoe zou dit voorwerp jou kunnen ondersteunen in de toekomst?
- Maak met behulp van Duplo-poppetjes (of andersoortige figuren) een visuele opstelling van de manier waarop belangrijke steunfiguren uit jouw vroegere of huidige (familie)context jou op dit moment of in toekomstige stressvolle situaties zouden kunnen ondersteunen.
- Voor nadere aanwijzingen, zie de contextuele methodiek *Een taal erbij*, zoals ontwikkeld door Marleen Diekmann en verder ontwikkeld door Ydo en Van Doornik (z.d.).
- Overige zelfbedachte creatieve werkvormen op grond van aanbevolen literatuur.

Bronnen

- Erp, M. van, Biene, M. van & Heessels, M. (2013). *Cultuursensitieve professionals. Een wereld van verschil overbruggen*. Nijmegen: HAN SOCIAAL. Geraadpleegd via <https://www.yumpu.com/nl/document/view/19981757/cultuursensitieve-professionals-in-zorg-en-welzijn-hogeschool-van->
- Rhmaty, F. (2011). *Traumaverwerking met vluchtelingen. Een transculturele systeembenadering*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Schalock, R.L. (1996). *Quality of Life. Volume 1. Conceptualization and Measurement*. American association on mental retardation. Washington DC.
- Tjin A Djie, K. & Zwaan, I. (2016). *Beschermjassen, transculturele hulp aan families*. (3e druk). Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Ydo, E. & Doornik, A. van (z.d.). De Methodiek: 'Een taal erbij'. Geraadpleegd op 12-5-2018 van <http://dekontekst.nl/methodiek>
- Zadoks, J. & Bode, P. den (2007). *Ruimte door beelden. Werken met visuals. Voor adviseurs, trainers en coaches*. Bunnik: Libertas.

Aanbevolen publicaties en websites ter verdieping

- Bohlmeijer, E. (2007). *De verhalen die wij leven: Narratieve Psychologie als Methode*. Amsterdam: Boom.
- Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten. Een systeemtherapeutisch behandelmodel*. Bussum: Coutinho.
- www.movisie.nl/publicaties/aan-slag-sociale-netwerken
- www.movisie.nl/publicaties/zorgkracht-sociale-netwerken